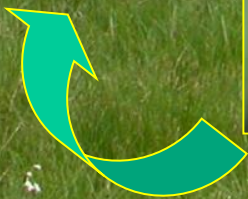

(nejen) Měkkýši (a nejen) na slatiništích

Michal Horsák

Skupina pro výzkum ekologie rašelinišť

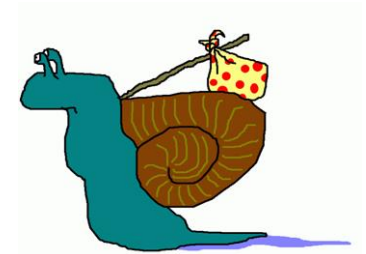
Proč studovat měkkýše a co je na nich zajímavé

- taxonomicky i ekologicky dobře prozkoumaní – vhodný model
- mají schránku – snadná determinace, fosilní záznam
- reagují na několik málo faktorů prostředí, málo pohybliví
- silně ohrožené a reliktní druhy

*Výplav sedimentu
pěnovcového mokřadu*

Pupilla loessica (zrnovka sprašová) –
jeden z vůdčích druhů sprašových
malakofaun, přežila ve stepích jižní Sibíře

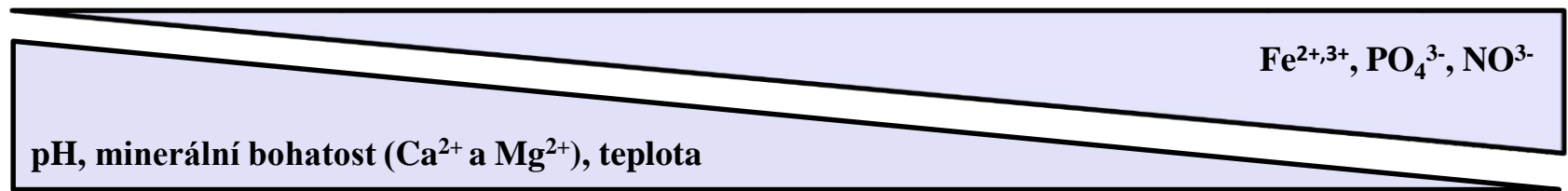

- **obsah vápníku** – pozitivní vliv, množství studií:
  - velkoškálové, společenstva: např. Wäreborn 1969, 1970, 1976; Waldén 1981; Millar & Waite 2002; Martin & Sommer 2004a, Horsák & Hájek 2003; Horsák 2006; Horsák & Cernohorsky 2008
  - maloškálové, společenstva: Nekola & Smith 1999; Juříčková et al. 2008 (review studií, hlavně vliv vápníku)
  - druhy: Horsák et al. 2007 (více druhů); Horsák et al. 2011 (*P. alpicola*); Schenková et al. 2012 (*V. geyeri*)
- **vlhkost** – pozitivní vliv, studií méně:
  - společenstva: Wäreborn 1969; Martin & Sommer 2004a, b; Gleich & Gilbert 1976; Getz & Uetz 1994; Dvořáková & Horsák 2012; Chiba 2007
  - druhy: Schenková et al. 2012 (*V. geyeri*), Tattersfield & McInnes 2003 (*V. moulinsiana*), málo suchomilných druhů
- **zachovalost / historická kontinuita** – pozitivní vliv, málo studií: např. Horsák et al. 2007, Horsák et al. 2012
- **vlastnosti substrátu** – relativně málo studií: Hermida et al. 1995; Nekola 2003

Základní charakteristika slatinišť

- trvale sycená minerálně bohatou podzemní vodou; dochází k akumulaci organogenního sedimentu
- ostrovní povaha – ekologicky kontrastní vůči okolí (specialisti)
- hlavní ekologický gradient – **gradient minerální bohatosti** (Malmer 1986, Hájek et al. 2006)

pěnovcová slatiniště

minerálně bohatá slatiniště

slatiniště s kalci-tolerantními rašeliníky

přechodová rašeliníště

Základní charakteristika studovaných slatinišť

☉ silně pěnovcová slatiniště

- silné srážení pěnovce (CaCO_3)
- na měkkýše nejbohatší (až 30 spp.)
- exkluzivní, reliktní a ohrožené druhy

Acanthinula
aculeata
(2,1 mm)

Základní charakteristika studovaných slatinišť

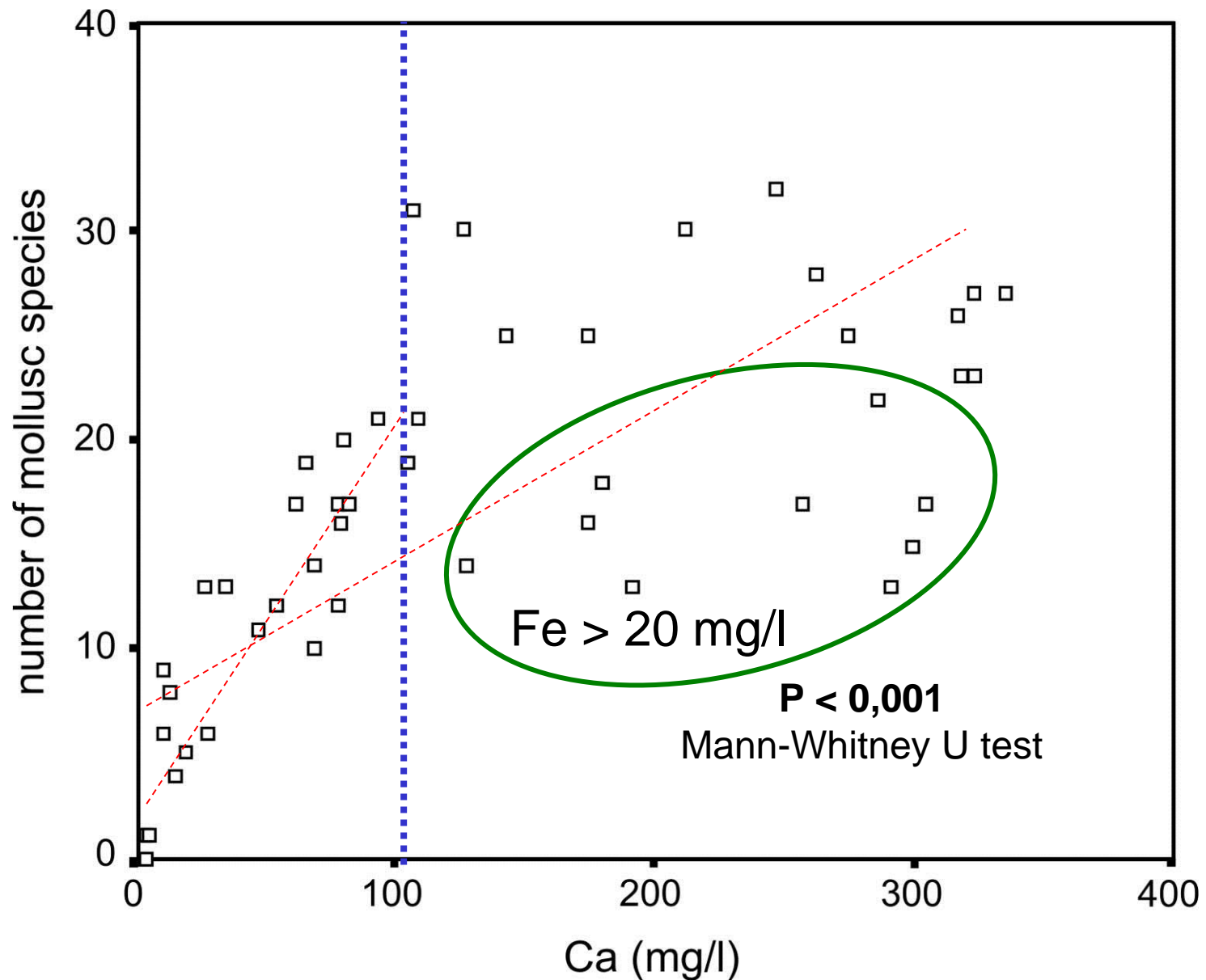
☉ přechodová rašeliniště

- pouze vodní měkkýši
- nejkyselejší lokality bez měkkýšů
- posledním druhem je mlž hrachovka obecná

Pisidium casertanum
(5 mm)

Vztah vápnitosti a počtu druhů

Rozmístění námi studovaných lokalit, ca 600

- Záp. Karpaty: 210
- Český masiv: 70
- Skandinávie: 45
- Pobaltí: 30
- Polsko: 36
- Alpy: 70
- Rumunsko: 30
- Bulharsko: 40
- Francie: 40
- Bělorusko: 30

Pobaltí

Západní Karpaty

Skandinávie

Východní Karpaty

Bělorusko

Alpy

Aljaška

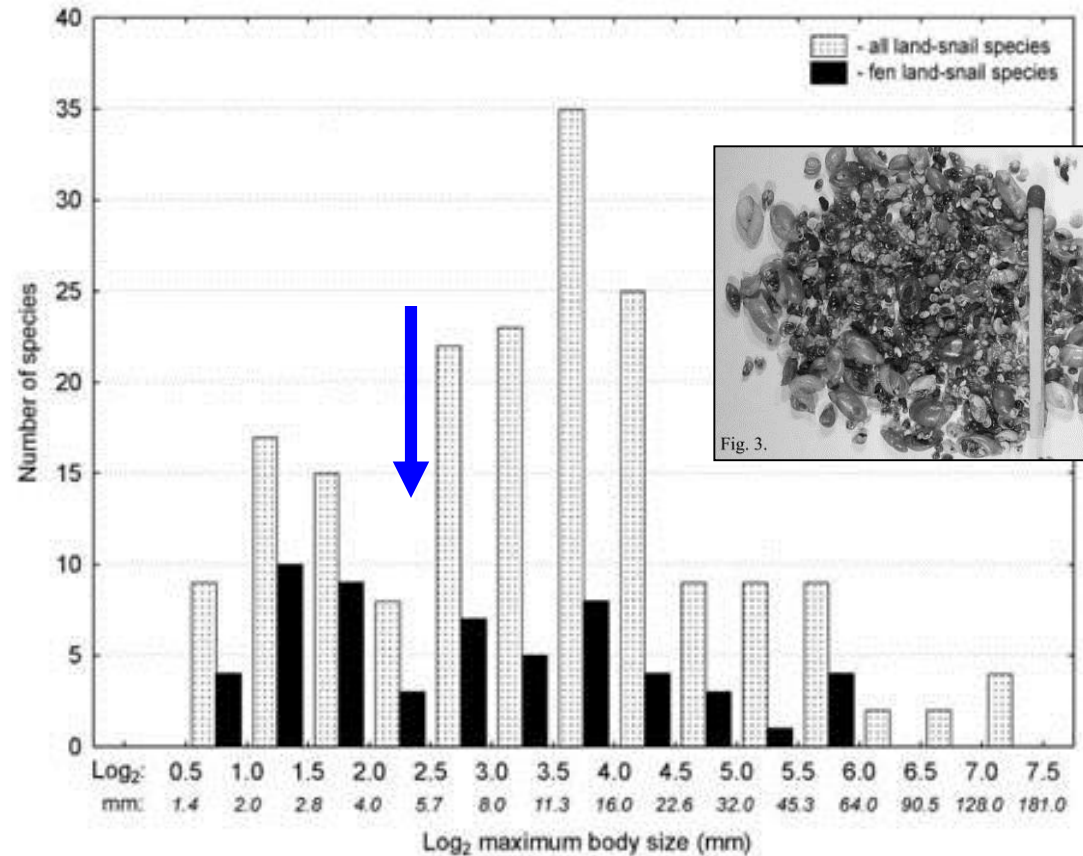

Český masiv

Hlavně malí prckové

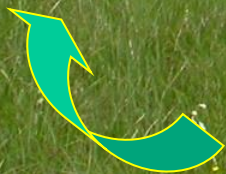
⊙ převaha malých druhů

- většina druhů lokality koexistuje na velmi malé ploše (ca 80 %), až 20 druhů na ploše 75x75 cm²

Západokarpatská slatiniště – refugia v prostoru a čase

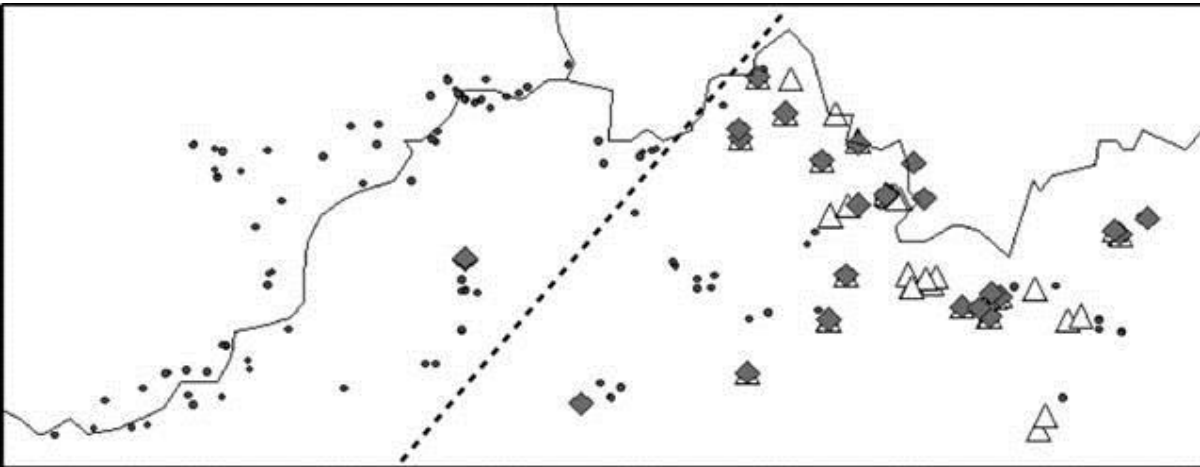
současnost

historie

Koincidence reliktních plžů a rostlin

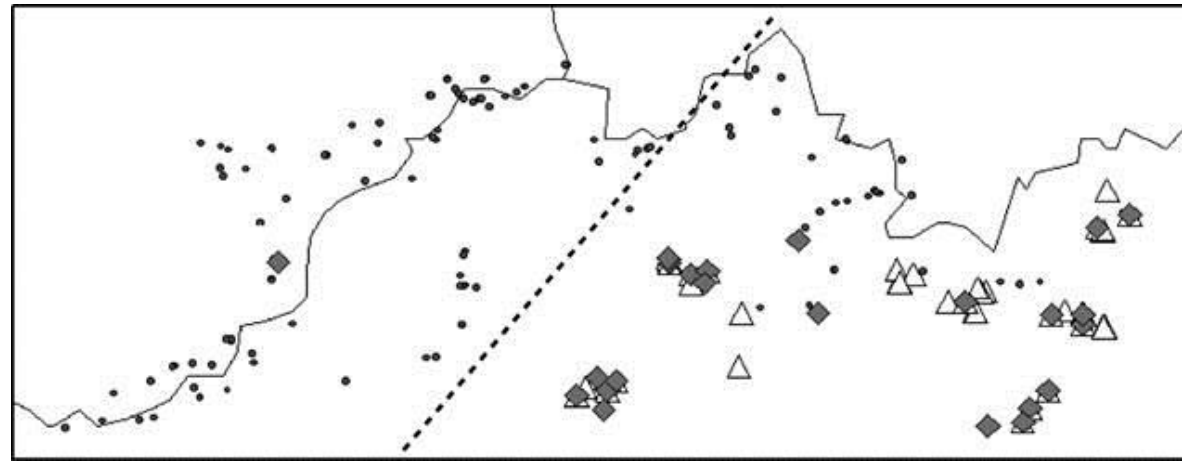
Vertigo geyeri – *Carex dioica*

■ – plž

△ – rostlina

Horsák, Hájek, Dítě & Tichý,
2007: JMS.

Pupilla alpicola – *Primula farinosa*

Rozšíření tří reliktních vrkočů vázaných na slatiniště

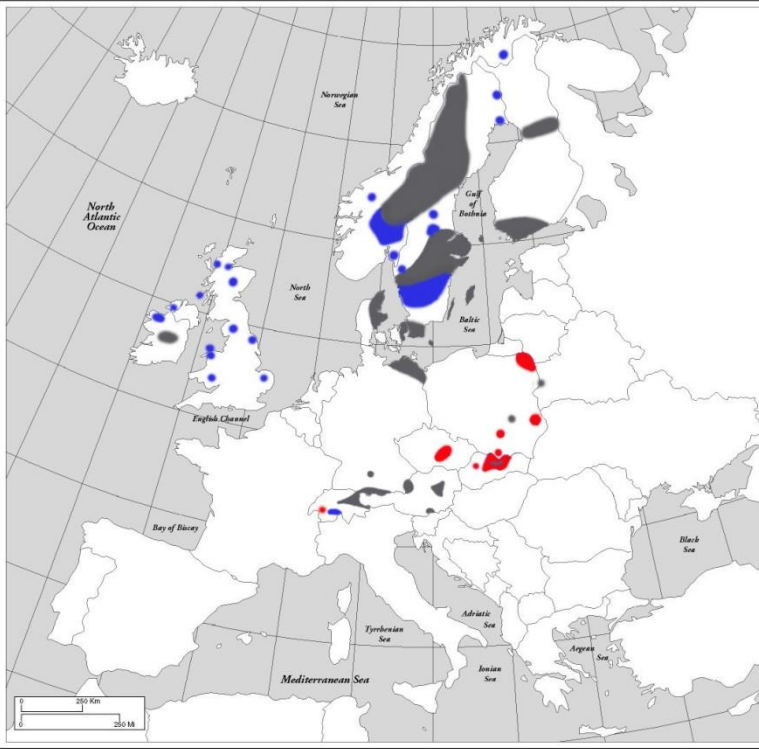
Vertigo genesii

2.1 mm

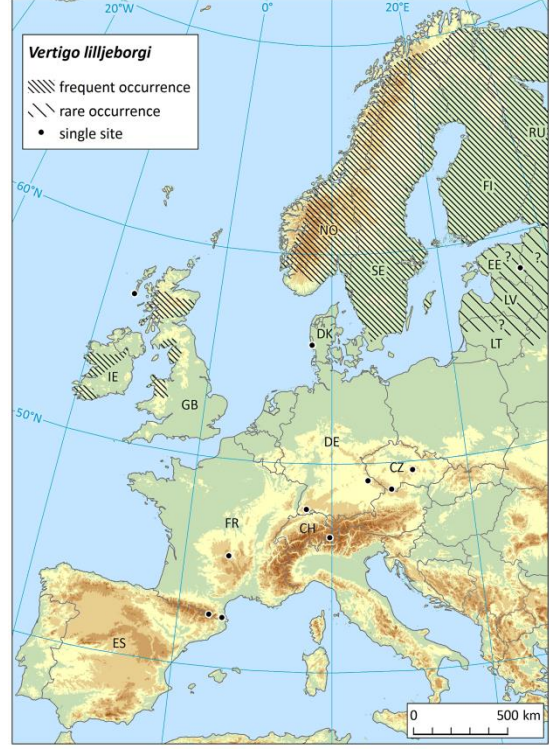
Vertigo geyeri

1.9 mm

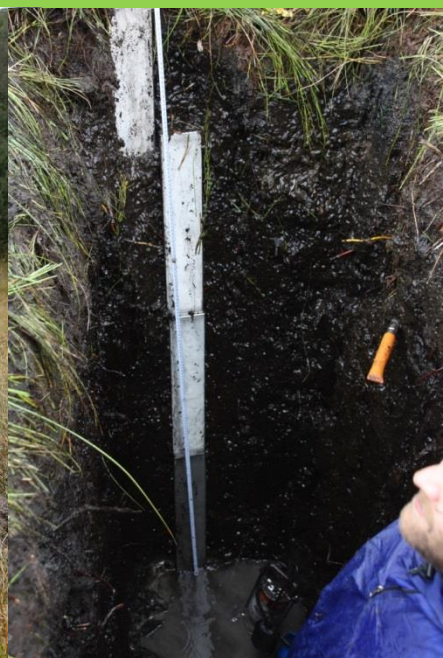
Vertigo lilljeborgi

2.1 mm

Produced by the Cartographic Research Lab
University of Alabama

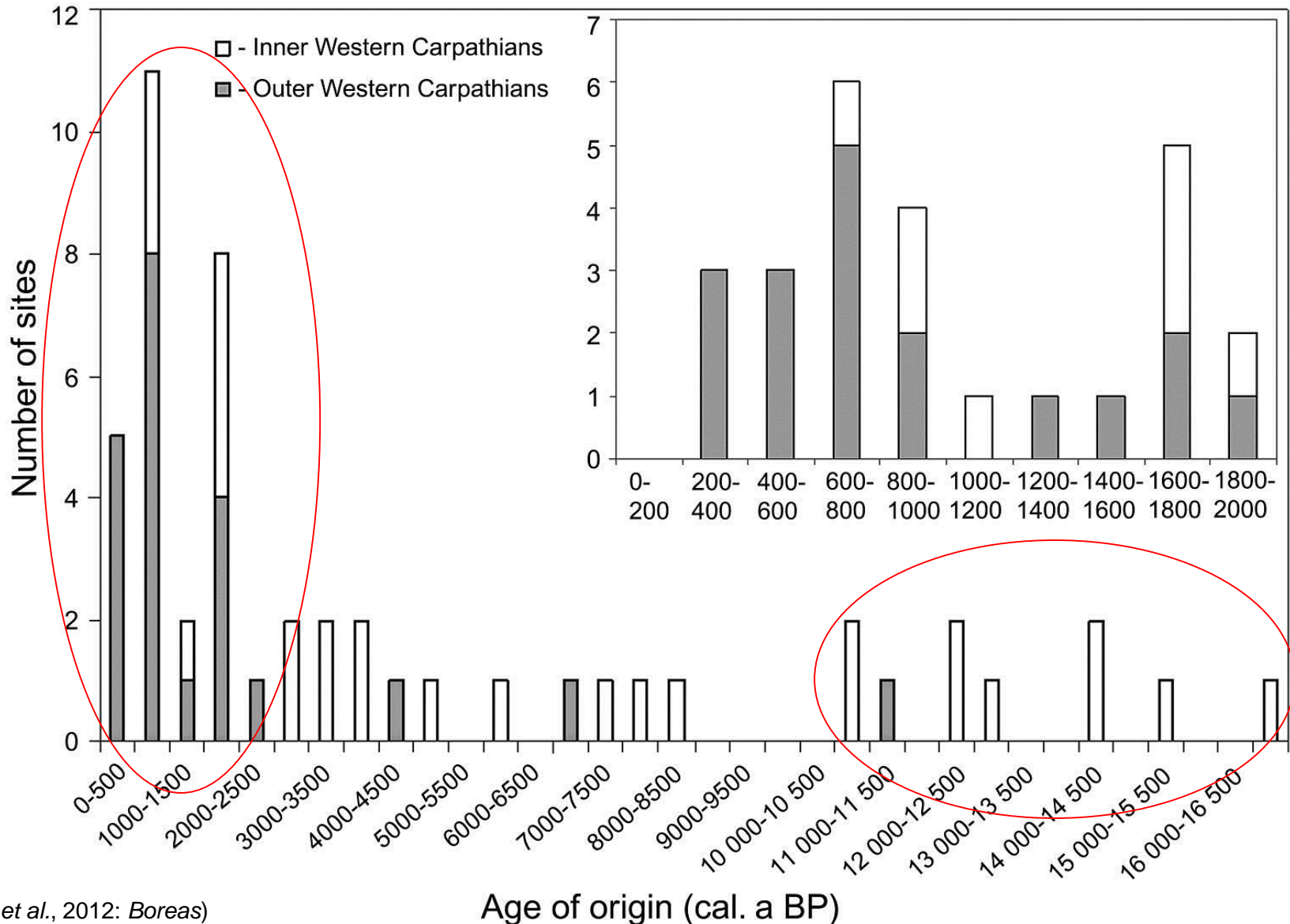
Odběr sedimentu: datování

Stáří pěnovcových slatin Západních Karpat

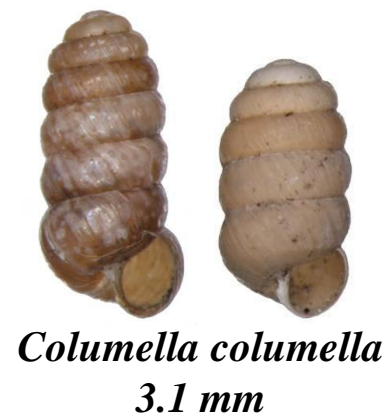
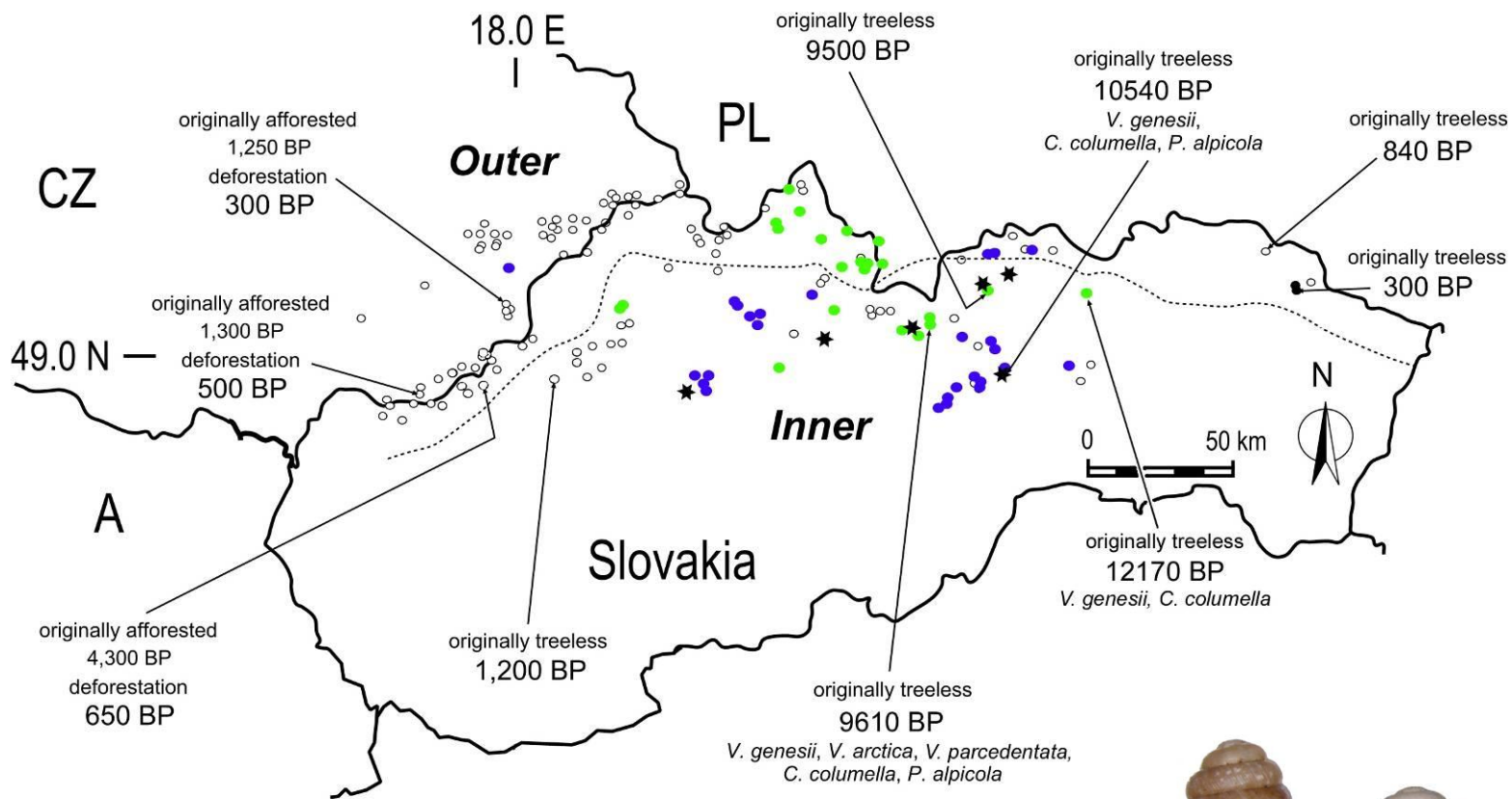
- výrazný rozdíl mezi vnější (bílá) a vnitřní (šedá) částí

Zajímavé fosilní nálezy typicky glaciálních plžů

- v sedimentech nejstarších (reliktních) lokalit vnitřní části

Paleomalakozoologická analýza – profil Tlstá hora

dnešek

odlesnění 650 BP

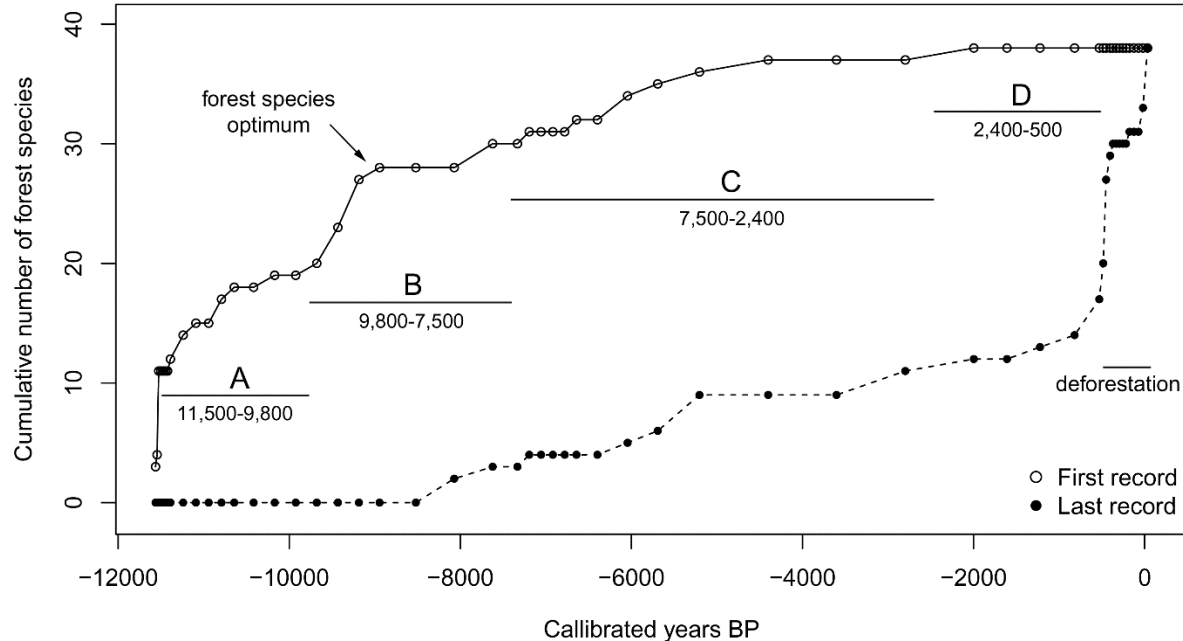
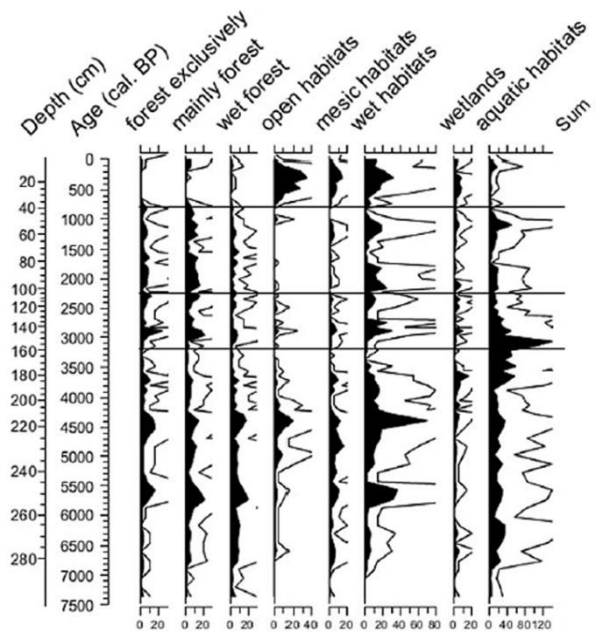
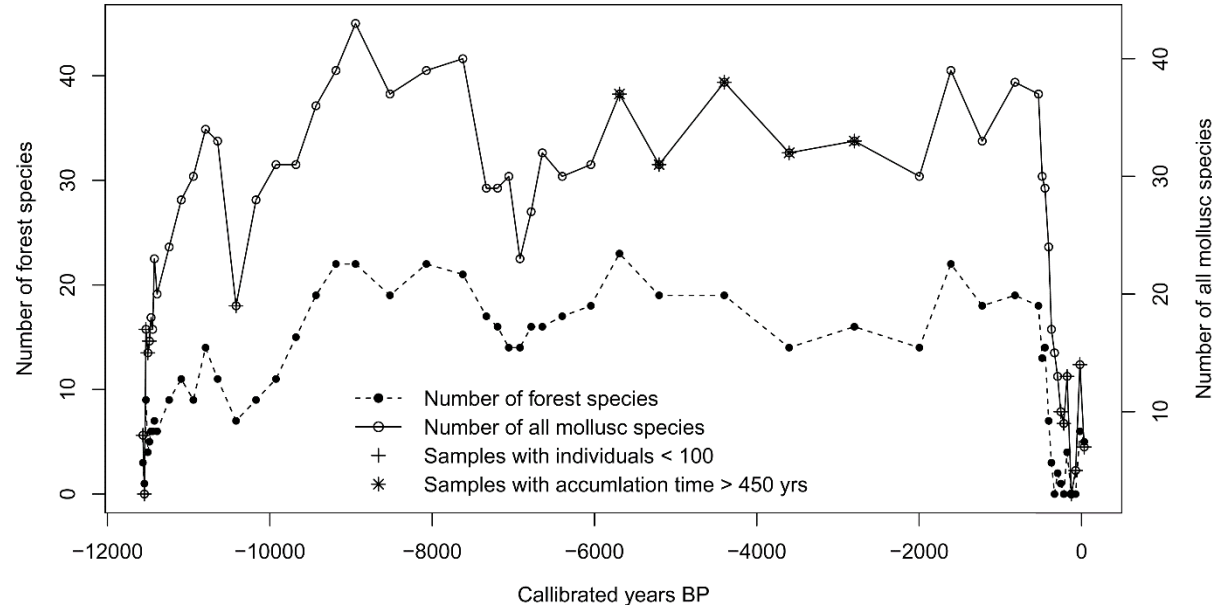
dno 3600 BP

Paleomalakozoologické zpracování profilu Tlstá hora (Biele Karpaty)

Ekolog. skup	Druh	0	4-18	18-32	32-58	58-78	78-98	98-118	118-137	137-150	150-168	168-200	200-230	230-250		
1	S1	<i>Planorbis polita</i> (Ramsauer, 1840)	1				1	79	32	54	44	12		4	2	
		<i>Vertigo pusilla</i> O. F. Müller, 1774						34	1	21	4	2				
		<i>Sphyradium dolium</i> (Brugger, 1792)						19	8	4	16		15		1	
		<i>Acanthinula aculeata</i> (O. F. Müller, 1774)					1	63	43	19	20	14	16	6	1	
		<i>Macrogastra lateralis</i> (A. Schönd., 1857)						4								
		<i>Macrogastra plicatula</i> (Draparnaud, 1801)						1								
		<i>Discus perspectivus</i> (M. von Mollath, 1816)								9	8	5	8	12	2	
		<i>Aegopinella pura</i> (Alder, 1830)						263	107	81	50	7	17	10	4	
		<i>Daudebardia brevipes</i> (Draparnaud, 1805)			2		1	16	18	16	2	3	3			
		<i>Daudebardia rufa</i> (Draparnaud, 1805)		2				80	14	22	11	7				
		<i>Vitrea diaphana</i> (Sudler, 1820)						15	4	10	9		2	1		
		<i>Helicodonta obvoluta</i> (O. F. Müller, 1774)						17	2							
		<i>Petasina unidentata</i> (Draparnaud, 1805)						8	2	1	1	1		1		
		<i>Monachoides incarnatus</i> (O. F. Müller, 1774)		1				3	1	2					1	
<i>Isognomostoma isognomostoma</i> (Scheller, 1784)						3										
2	S1(MS)	<i>Discus rotundatus</i> (O. F. Müller, 1774)					60	7	30	51	18	19	4			
		<i>Alinda biplicata</i> (Mougu, 1803)					7	9	18	15	4		3			
		<i>Oxychilus glaber</i> (Rossmässler, 1835)		2			1	6	8							
		<i>Aegopinella minor</i> (Stübli, 1864)					1		3	18	1			16	6	
3	S1h	<i>Helix pomatia</i> Linné, 1758					3									
		<i>Vitrea crystallina</i> (O. F. Müller, 1774)					175									
5	PT	<i>Macrogastra ventricosa</i> (Draparnaud, 1801)					3		1							
		<i>Vestia turgida</i> (Rossmässler, 1836)					133	118	252	51	1	24	6	8		
6	S1h	<i>Pupilla muscorum</i> (Linné, 1758)				4										
		<i>Vertigo pygmaea</i> (Draparnaud, 1801)	66	26	3	95	11									
		<i>Vallonia pulchella</i> (O. F. Müller, 1774)	38	47	47	160	24									
7	MS	<i>Vallonia costata</i> (O. F. Müller, 1774)	16	1	2	9	1									
		<i>Cochlicopa lubricella</i> (Rossmässler, 1835)			2	2										
8	HG	<i>Cochlicopa lubrica</i> (O. F. Müller, 1774)	42	85	31	40	17	31	39	75	14	11		3		
		<i>Punctum pygmaeum</i> (Draparnaud, 1801)	9	4	1	7			16	5	41	10		4		
		<i>Vitrina pellucida</i> (O. F. Müller, 1774)														
		<i>Vitrea contracta</i> (Werner, 1873)							24	6	12	29	6	2	12	3
		<i>Oxychilus cellarius</i> (O. F. Müller, 1774)							31	16	4	8	2	9		
9	RP	<i>Eucosulus fulvus</i> (O. F. Müller, 1774)	23	5	7	16	7	14	12	32	8	4		12	1	
		<i>Plicasteria lubomirskii</i> (Švábenko, 1881)	1							2		1				
		<i>Orcula dolium</i> (Draparnaud, 1801)								2	15	45	29	47	3	2
		<i>Clausilia dubia</i> (Draparnaud, 1805)														
10	FN	<i>Carychium tridentatum</i> (Risso, 1826)	12	1		3		1112	324	785	274	103	44	175	18	
		<i>Columella edentula</i> (Draparnaud, 1805)				1	1	23	13	43	5	1		3		
		<i>Vertigo angustior</i> Jeffress, 1830														
		<i>Vertigo substriata</i> (Jeffress, 1833)	1				2	57	42	74	4		2	23	1	
		<i>Succinea oblonga</i> (Draparnaud, 1801)	1				3	38	16						1	
10	SG-PD(+)	<i>Deroceras cf. laeve</i> (O. F. Müller, 1774)				2										
		<i>Carychium minimum</i> O. F. Müller, 1774							148	121	417	27	38		66	4
		<i>Vertigo moulinsiana</i> (Dapoz, 1849)						9	3		12					
		<i>Vertigo antivertigo</i> (Draparnaud, 1801)						25	16	10	92	45				
		<i>Oxyloma elegans</i> (Risso, 1826)						8	10	138	140	26				
10	SG-RV	<i>Zonitoides nitidus</i> (O. F. Müller, 1774)				7		67	102	231	48					
		<i>Bythinella austriaca</i> s.lm. (= <i>Frauenfeldi</i> , 1857)	50					120	49	98	51	114	24	202	31	
		<i>Galba truncatula</i> (O. F. Müller, 1774)	66	31	6	76	30	18	24	49	10	6	1	20	1	
		<i>Radix peregrina</i> (O. F. Müller, 1774)	1													
		<i>Anteus leucostoma</i> (Müller, 1813)								11	42	23	1	3		
10	RV-PD(-)	<i>Psidium casertanum</i> (Poli, 1791)				14	1		1	3			4			
		<i>Psidium personatum</i> Maler, 1853	16	1			4	28	8	124	4	1		29	1	

Změny druhové bohatosti v Holocénu – profil Mituchovci

Zkoumané lokality & "efektní" druhy

Hydrobiologické výzkumy prameništých slatinišť (2005-?)

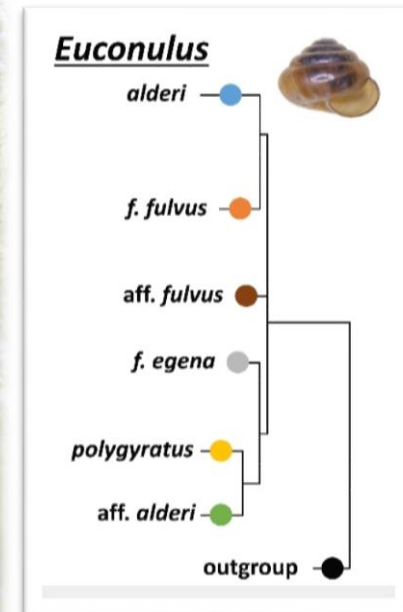

- Teplotní stabilita prameništích ekosystémů a dopad klimatických změn (**Petra Lovecká**)
- Ekologie vodních měkkýšů a jejich maloškálová distribuce (**Ondřej Jandáček**)
- Potravní biologie blešivce potočního (*Gammarus fossarum*) a jeho vliv na bezobratlé prameništ' (**Berenika Georgievová**)
- Ekologické a historické determinanty slatiništních společenstev měkkýšů Českomoravské vrchoviny (**Radovan Coufal**)
- Rozšíření slimáčků rodu *Deroceras* v České republice ve vztahu k faktorům prostředí (**Martin Vašát**)
- Vliv faktorů prostředí a prostorového uspořádání na diverzitu lesních plžů na malé prostorové škále (**Šárka Špániková**)
- *Variabilita a porovnání suchozemské malakofauny dvou lesních lokalit v CHKO Žďárské vrchy* (**Kateřina Smejkalová**)

Co je možné dělat u Horsáka?

- ✓ různá **ekologická terénní** témata týkající se nejen měkkýšů a nejen na slatiništích:
  - ❖ vztahy mezi měkkýši a vegetací (srovnání různých geografických oblastí)
  - ❖ vliv kolísání vodního režimu na slatiništní měkkýše
  - ❖ pohybová aktivita skalních plžů
  - ❖ fylogeneze a taxonomie vybrané skupiny pomocí DNA

Co je možné dělat u Horsáka?

- ✓ různá **paleoekologická** témata týkající se měkkýšů nejen na slatiništích:
  - ❖ rekonstrukce vývoje přírodního prostředí od konce poslední doby ledové pomocí měkkýšů
- ✓ různá **ochranářsky** laděná témata:
  - ❖ ekologie a rozšíření vybraných ohrožených druhů

Náš nový web... téměř před zpuštěním

<https://reverent-meninsky-58b693.netlify.com/?fbclid=IwAR1EInL4wll6SkapHfQ7c7hW0Tb8rUAhbGtYPSMuOrynlPe3kPV4EUTOq8>

Naše skupina

se dlouhodobě věnuje výzkumu rašelišť se zvláštním důrazem na tzv. slatiniště (vápnitá rašeliňště). Skupinu tvoří botanici, zoologové a paleoekologové, což nám umožňuje propojovat výsledky jednotlivých specializací a získávat komplexní poznatky o ekosystémech rašeliňšť, ale i dalších biotopů. Rašeliňště představují ostrovní biotopy, poskytující útočiště pro mnoho vzácných druhů s reliktním výskytem, a jsou proto velice zajímavým a užitečným modelovým ekosystémem pro výzkum obecných ekologických otázek. Taxonomický záběr skupiny je velmi široký: od cévnatých rostlin, mechorostů, měkkýšů, lišejníků, hub, rozsivek, krytenek až po subfossilní pyl, makrozbytky rostlin i schránky měkkýšů a krytenek. [Zobrazit celý text...](#)

Hlavní směry výzkumu:

- Ekologie rašeliňšť
- Paleoekologie
- Reliktní ekosystémy
- Kryptogamologie

Databases

- [Macrofossils](#)
- [Palaeo-profiles](#)
- [Vegetation](#)